

Els nostres pobles: Ahir. Avui. Demà?

CARME BADENES

Cento s'havia casat un dijous del mes de març. Era l'any 1941, en plena postguerra.

- Saps què, Centet?, parlaré amb el "sinyó-retó" i li diré que ens case a les sis del matí i així podrem agafar l'autobús de línia cap a la capital.

- I en arribar allí anirem a l'estació de trens. El primer tren que passe, eixe serà el nostre! - va afegir Centet amb la il·lusió d'un novençà. No tenien gens clar cap a on tirarien, però del que estaven segurs era que el seu viatge duraria fins que la manca de ganes de seguir endavant o la buidor de la "faltriguera" els obligara a tornar al poble. El viatge de noces, a més de divertit, havia estat d'aquells que diríem "productius", i és que a Josepeta li van començar a venir uns marejos, uns malestars...

- Xica, Josepa, què tens? Fas mala cara.

- Xa, Cento, ja t'ho he dit abans. Tinc uns retorçons de panxa, uns "no-se-quès", uns "què-se-jo" que no pot ser res bo. Que no em tocarà anar a cal metge, a veure si em dona algun remei? I el remei va arribar, tot plegat, als viut mesos i tres setmanes en forma d'una parelleta de bessons -Vicentico i Pepet- que van omplir la casa de rialles i bolquers bruts.

Passaren els anys i la família anava fent-se nombrosa, dins les estreteses que en aquells moments es vivien per tot arreu: vingueren Vicentico, Rosa, Pilar, Joan i Milagros.

- Xica, Josepa, si no et sap mal quasi que li podríem posar Milagros, com aquella germana meua que se'n va anar de monja a Veneçuela i ja no va tornar, que mal disgust no va tenir mon pare, "que en pas" descanse". Què et pareix? I Milagros li van posar.

A la xiqueta la va seguir Quiquet, qui, per desgràcia, va morir de jove a causa d'unes febres maltes impossibles de curar.

La família de Cento era com qualsevol de les altres: Els xics van anar a l'escoleta habilitada en el baixos de l'ajuntament, l'escola de "Don Joaquín, el mestre" i tots van aprendre a llegir, a escriure i a comptar. Els Xiquets, en general,

eren espavilats, però tenien clar que, o anaven a les bones o, del contrari, era allò de "la lletra con sangre entra". Cento i Josepeta, amb alguna que altra privació, van poder comprar-los una enciclopèdia -l'Alvarez-. I, segurament, els xiquets tenien inquietuds, perquè un dia, mentre Josepa havia enviat Vicentico perquè li baixara un setrill d'oli per fer el dinar, va escoltar que Pepet deia a Joan:

- Saps, Joan? Darrere del Bovalar i de la Serra de la Creu i del Mas Blanc ha d'haver alguna cosa més. Josepeta va començar a amoïnar-se. Ella no en sabia de lletra, però tenia les coses clares, i entenia que, per als seus fills, aquelles muntanyes ja no suposaven més que el límit dels seus ulls. Ella comprenia que l'enciclopèdia i les explicacions de "Don Joaquín, el mestre" feien veure als seus fills nous mons que, encuriosists, voldrien explorar.

Aquella mateixa nit, Josepa ho va comentar a Cento i ell va prendre una determinació, encara que no li va comentar res a la dona.

- "Sinyó mestre", he pensat que m'enduré els "xiqüelos", perquè jo ja no puc fer les feines tot sol i aquests braços m'anirien bé al camp. De res van valer les objeccions del mestre. El pare era tossut com ningú. La feina al camp mai no s'acabava, que si ara llaurar, que si després esporgar, que si fer parets, que si netejar uns ribassos, que si cremar rama, que si la sega i el batre, que si la verema i la collita d'ametlla, que si les garrofes, que si les olives... un dia darrere d'un altre i sempre igual.

Les xiques, per contra, van anar a les monges "Del Ave Maria", van aprendre "corte", a brodar a màquina -labors delicadíssimes que romandrien dins els armaris penetrant-se d'olor de boletes de naftalina-. També els ensenyaren cançons en llatí -religioses, per suposat! -quina de barbaritats arribarien a dir entre aquelles paraules que no entenien!- o en castellà -és clar!-. Les xiques aprenien coses de "profit" i, en acabant, a casa, a ajudar la mare.

- No cal que sàpiguen massa, li comentava un dia Josepa a una

veïna del carrer, que després se'ls ompli el cap i no saben el que volen de la vida. Les xiques han de ser polides, han de saber administrar els quatre "quartos" que els duga l'home i tenir cura dels fills que vinguen.

De les quatre filles, tres es casaren i una, precisament Milagros, va decidir d'entrar al convent -potser li pesava massa la memòria d'aquella tia que li havia donat el nom-.

Xiques i xics abandonaren la casa de Cento i Josepeta així com anaren formant les seues pròpies famílies.

El poble anava endavant amb força: una fàbrica de calces que donava treball a unes quantes famílies; una serraria - "Xa, tu, mira quins "matxos somerins" ha portat l'amo! Són de la banda de Terol, forts com ells a soles, i "pitos", molt "pitos", que els deixes al mig del pinar i troben l'eixida de seguida"-, una teuleria que no deixava mai de fumejar, ni que fóra diumenge; una farinera que patia les restriccions d'energia elèctrica i havia de moldre de nit, aprofitant els moments que donaven llum; uns molins d'oli; els animals i la terra sempre la terra, que, en aquell moment, qui tenia més terres era considerat el ric del poble! Però les coses van anar més lluny. I com que, malgrat tot, el poble creixia i prosperava, es va veure la necessitat de tenir aigua corrent. De seguida es va fer una xarxa de clavegueres que es va emportar les pudors i la brutícia barranc avall i va millorar moltíssim l'aspecte dels carrers. Aquestes comoditats, amb les necessitats que s'anaven generant, la millora en les comunicacions, i d'altres factors d'aquest estil van fer que molta gent es plantejara seriosament què hi trobarien més enllà.

- Te'n recordes, Josepeta, del dia que els nostres fill van començar a preguntar-se pel que hi havia darreres les muntanyes? La culpa, jo sempre ho he dit, de l'enciclopèdia i del pobre de "Don Joaquín, el mestre", que era un "bendito", però els va omplir el cap de pardaltes. "Pos" mira, xica, els fills de

Pere, el "Raconero" diu que se'n volen anar a provar fortuna. Han sentit parlar d'una fàbrica del Prat que sembla busquen treballadors. De moment, se'n anirà ell i es quedarà a "ca" Teresita la "Brodadora" i si la cosa va bé, tornarà per la família i se'ls endurà cap allà. Ai, Josepa! açò no pot dur res de bo.

I, atrets per una nova perspectiva de la vida i per les contalles dels qui els havien precedit, molts van sentir el "crit de la ciutat". La voluntat de millora en la seua situació laboral i, sobre tot, econòmica, els va fer moure cap a les ciutats industrials dels voltants de Barcelona -El Prat, especialment-. Eren famílies senceres que van continuar un perillós moviment migratori que, des de començaments de segle, desgraciadament, s'havia repetit, poble rere poble i any rere any. I sempre així, d'una manera més o menys notable, a un ritme escandalosament constant.

Mentrestant, al poble, al nostre sempre benvolgut poble, van arribar els netets de Cento i Josepeta, que n'eren un grapat -dos i tres fills per matrimoni- i van tornar a dur alegria a les seues famílies. Aquests ja no van anar amb "Don Joaquín, el mestre", perquè aquell pobre home havia ensenyat tot el que en aquesta vida havia d'ensenyar i ja ho mirava tot des de més amunt, ni a les mongetes "Del Ave Maria", que ja se'n havien anat del poble. Els netets de Cento i Josepeta van estrenar la graduada que s'havia edificat en aquells temps de prosperitat i bonança. L'escola era gran i van haver de venir mestres de fora.

- "Uela, sap què?- li va dir un dia Mª Lourdes, la filla de Carmeta- ens ha vingut una mestra que no sap parlar en valencià i quasi que no ens entén quan parlem al pati.

I, efectivament, molt dels mestres que arribaven als pobles venien de lluny i no parlaven valencià, però tampoc això era problema, perquè encara que s'havia superat el llatí, en qüestió pedagògica, no havien passat del castellà, la llengua "nacional". I és que en aquell moment l'esperit nacional ho envaïa tot, -i pobret del que tinguera altres objectius en la vida!-